

L'estat actual de les Biblioteques del CSIC a Catalunya : objectius aconseguits i mancances

Assumpció Oro Altisent
Unitat de Coordinació del CSIC a Catalunya

Resum

S'analitza l'estat actual de les biblioteques del Consell Superior d'Investigacions Científiques a Catalunya, en tant que pertanyents a la Xarxa de Biblioteques del CSIC, en particular la seva dependència de les comunicacions, els seus aspectes cooperatius, la informatització dels seus catàlegs, l'increment dels seus serveis, i la seva incorporació a les noves tecnologies de la informació. S'exposa la futura estructura de la Xarxa.

1. Una història lligada a les telecomunicacions

Les biblioteques del CSIC a Catalunya comencen a existir col·lectivament al voltant dels anys 90, com a extensió de la Xarxa de Biblioteques del CSIC, a partir de la instal·lació als locals de la Delegació del Consell, d'un nou node (MicroVax 3300), amb el programa ALEPH i la creació de la figura d'un coordinador de la Unitat de Coordinació de Biblioteques. A Madrid la Xarxa havia començat a caminar l'any 1986 i s'havia extès el 87 a Andalusia.

Amb anterioritat a aquest fet, les biblioteques del CSIC existeixen com unitats dependents únicament dels seus centres sense cap política ni directrius bibliotecàries comunes.

La seva trajectòria com a Xarxa, a causa de la dispersió geogràfica dels centres, ha estat sempre marcada per l'evolució de les telecomunicacions, evolució que ha estat desigual segons la ubicació territorial i que encara presenta sovint problemes. Actualment, i després de connexions diverses, X25, RTC, l'actual servidor AlphaServer 1000 de la Unitat de Coordinació de Biblioteques del CSIC a Catalunya es connecta a Internet per mitjà d'una línia telefònica RDSI. Per una altra part les biblioteques tenen desiguals condicions de comunicacions; mentre algunes, per la seva situació, tenen connexió directa per cable òptic a Internet, (zona de Pedralbes, Universitat Autònoma de Bellaterra), altres com les ubicades a Blanes o a Tortosa han de fer un camí més llarg per connectar-se a l'exterior.

Conseqüentment les Biblioteques del CSIC han estat i són uns antics, fidels i obligats usuaris de les telecomunicacions i concretament d'Internet des dels seus inicis, ja que n'han estat absolutament dependents. El correu electrònic ha estat la forma més usual i admesa de comunicacions entre la Unitat i les seves biblioteques (Madrid-Barcelona, Barcelona-Bibliotecaris) des de l'any 1990, uns moments en que rarament era habitual entre els bibliotecaris.

Des d'un primer moment la Xarxa de Biblioteques del CSIC per la pròpia estructura de dispersió

geogràfica dels seus centres, va ser accessible des de qualsevol punt del país i es va constituir en la primera xarxa que abarcava el territori espanyol.

L'evolució i millora irreversible del món de les comunicacions és i serà un factor positiu per nosaltres, i ens permet en aquest aspecte mirar el futur amb optimisme, acostumats a lluitar i a patir en el nostre treball diari vicissituds provinents de qualsevol anomalia en routers, línies telefòniques, la major part de vegades imprevisibles.

El fet de comptar amb una millora de les comunicacions ens permetrà també canviar la nostra estructura actual, consistent en un catàleg col·lectiu a Madrid i tres catàlegs, anomenats "zonals" a Andalusia, València i Catalunya, per una estructura més racional: un únic catàleg a Madrid, amb una instal·lació única tant de maquinari com de programa, on treballaran de manera interactiva i simultània totes les biblioteques de la Xarxa.

2.Les biblioteques i els seus centres

La trajectòria de les biblioteques com a tals, la seva història, fons, característiques, instal·lacions i fins i tot el personal està lligada estretament al centre al qual pertanyen.

A Catalunya la Xarxa del CSIC compta amb 9 biblioteques actives en aquest moment, de les quals 8 pertanyen a centres propis del CSIC:

- Institució Milà i Fontanals
- Institut de Ciències del Mar
- Institut de Ciències de la Terra "Jaume Almera"
- Centre d'Investigació i Desenvolupament
- Centre d'Estudis Avançats de Blanes
- Centre Nacional de Microelectrònica
- Institut de Ciència de Materials de Barcelona
- Institut d'Investigació en Intel·ligència Artificial

i una a un centre coordinat amb el CSIC:

- Observatori de l'Ebre

Les biblioteques reflecteixen clarament les característiques dels seus centres, la seva història, les fusions que han experimentat a través dels anys, les seves relacions amb les universitats, la seva temàtica, problemes endèmics de personal, l'obsolescència o modernitat de les seves instal·lacions, i per tant es dona tota la varietat : des de biblioteques de centres amb anys de funcionament, ja constituïdes com a fons de document primari per la importància i extensió de les seves col·leccions dins la seva especialitat, fins a petites biblioteques especialitzades de centres de nova creació amb un funcionament més semblant a centres de documentació, basades sobre tot en proporcionar bons serveis de referència i de préstec interbibliotecari.

La biblioteca que compta amb major nombre de volums és la de la Institució Milà i Fontanals, que ha reunit els fons de diversos instituts d'humanitats del CSIC en el moment en que tots ells també es van refundre en l'actual centre; les biblioteques de l'Institut de Ciències del Mar, del Centre d'Investigació i Desenvolupament i Observatori de l'Ebre són també biblioteques de pes i llarga trajectòria dins la seva especialitat, mentre que les tres biblioteques de Bellaterra: Institut de Ciència de Materials, Institut de Microelectrònica i Institut d'Investigació en Intel·ligència Artificial i la del Centre d'Estudis Avançats de Blanes, pertanyen a centres de nova creació i compten amb fons molt especialitzats.

Menció apart per la seva particularitat s'ha de fer de la biblioteca de l'Institut de Ciències de la Terra,

Jaume Almera, la història de la qual va lligada des dels seus inicis a la Facultat de Geologia de la Universitat de Barcelona, i que conjuntament ha funcionat sempre com a biblioteca universitària i del CSIC, existint des de l'any 83 un Conveni que regula aquesta situació.

3. Les biblioteques com a elements integrats a la XARXA

Tal com es desprèn de l'exposició anterior les biblioteques i el seu personal depenen orgànicament dels seus centres mentre que funcionalment segueixen les directrius de la Unitat de Coordinació de Biblioteques, originant aquesta doble dependència alguna disfunció en alguns aspectes de funcionament pràctic.

La Unitat de Coordinació de Biblioteques té el seu marc d'actuació en tots els aspectes d'informatització i d'unificar i promoure serveis comuns, com el préstec interbibliotecari, el servei de referència i informació bibliogràfica, plans de formació del personal, marcar directrius de funcionament, coordinar en el possible les polítiques d'adquisicions i relacions dels bibliotecaris amb els seus centres, posar a l'abast i promoure informació en WWW, elaborar estadístiques...

La situació del personal a les biblioteques del CSIC ha estat sens dubte un escull pel seu funcionament, no pel que fa al personal en sí que s'ha mostrat en general dinàmic i adaptable, sinó per la seves condicions administratives. La falta de definició clara de la figura professional del bibliotecari, junt amb la manca d'homologació amb que les tasques bibliotecàries han estat tractades a l'hora de confeccionar la "Relación de Puestos de Trabajo" de l'Organisme, han contribuït en gran manera a no poder disposar d'unes coordenades que ens servissin de punt de referència per la promoció i nivells professionals dels bibliotecaris. Cal comptar a més amb l'actual situació de contenció de la despesa pública que ha impedit convocar noves places d'oferta pública, proliferant les situacions de contractació diverses entre sí i augmentant d'aquesta manera el ventall de situacions professionals i laborals que es donen entre el personal de biblioteca: funcionaris, laborals i contractats de diferents grups i nivells.

Informatització dels catàlegs

El catàleg de les biblioteques del CSIC de Catalunya es subdivideix en dos catàlegs col·lectius, llibres i revistes (57.000 i 7000 registres aproximadament) i en un de referències bibliogràfiques que realitza la Institució Milà i Fontanals, que constitueix una base de dades especialitzada en Edat Mitjana, i en un nombre més reduït en Musicologia, incloent els articles de revista, comunicacions a congressos i articles dins de llibres sobre aquestes temàtiques, que es troben en aquesta biblioteca (19.000 registres).

Els mòduls de recerca i catalogació són usats òbviament per totes les biblioteques i amb menys mesura i per l'ordre que segueix: préstec, adquisicions i control de revistes. Creiem que influeixen en aquest manca d'ús de tots els mòduls les dificultats de comunicacions.

Els registres introduïts pels bibliotecaris al Catàleg de Barcelona són exportats periòdicament a Madrid, via FTP, i integrats, després de suprimir-ne els repetits per un programa de filtre, en el seu catàleg col·lectiu; el mateix procediment segueixen els nodes de València i Andalusia, de tal manera que Madrid és el catàleg complet de totes les biblioteques, encara que pel que fa als fons dels nodes locals no està mai tan actualitzat com en aquests.

Malgrat les restriccions pressupostàries d'aquests darrers anys, al CSIC s'ha fet un gran esforç d'informatització dels fons i Catalunya no ha estat una excepció. Amb finançament gairebé sempre procedent de la Unitat de Coordinació de Biblioteques, però també en alguns cas obtingut pels mateixos centres, s'han reconvertit, passant de fitxers en paper a cinta magnètica, al voltant de 24.000 registres, corresponents a fons de les biblioteques de l'Institut de Ciències del Mar, Centre d'Investigació i Desenvolupament i Institució Milà i Fontanals, gairebé el 45% del total de fons automatitzats, més de 57.000 registres.

La possibilitat de disposar, d'un programa de filtre, que escupi els registres que tenen plena coincidència en els camps de títol o ISBN, registres que cal examinar cas per cas per decidir-ne la inclusió, ha facilitat sens dubte aquesta tasca, a l'hora d'incorporar-los al catàleg col·lectiu de Madrid.

Cal dir, però, que el nivell d'informatització es troba encara lluny del 100% i que assolir aquest objectiu està en funció dels recursos de finançament de que disposem en els propers anys.

Pel que fa a les revistes aquestes s'hi troben en un 100% en el catàleg automatitzat.

Registres automatitzats

Monografies

¡Error! Marcador no definido.	Núm. registres	%
1994	32.835	31'7
1995	52.841	43'5
1996	56.045	46

Revistes 100%

¡Error! Marcador no definido.	Núm registres	%
1994	6.241	
1995	6.365	
1996	6.440	

Referències d'Ed.Mitjana i Musicologia

¡Error! Marcador no definido.	Núm. registres
1994	13.735
1995	16.425
1996	19.041

El servei de Préstec Interbibliotecari

Aquest és un dels serveis que ha experimentat un major creixement en els darrers anys i creiem que no només en el CSIC; l'accessibilitat dels catàlegs públics, l'ús del correu electrònic, el millor funcionament de les comunicacions i sobretot el creixement del concepte de cooperació bibliotecària cada vegada més extés entre els professionals, juntament amb l'augment considerable del preu de les publicacions periòdiques, n'han estat les causes principals.

En el nostre cas, quan les transaccions són d'ordre intern, és en aquest servei quan es manifesta més clarament el concepte de xarxa on algunes biblioteques són clarament subministradores mentre d'altres en són beneficiàries.

Pel que fa a les transaccions amb centres externs el creixement ha estat també espectacular.

El CSIC compta amb dades estadístiques des dels primers temps del servei i tenim dades objectives que reflecteixen el seu creixement des dels anys 90 fins al moment actual. Aquestes estadístiques anuals, juntament amb una anàlisi dels seus resultats s'envien als bibliotecaris i directors de centre.

Creixement Préstec Interbibliotecari

¡Error! Marcador no definido.	1993	1994	1995	1996
Catalunya	8.502	10.059	10.876	12.355

Total Espanya	29.767	60.694	77.063	84.757
----------------------	--------	--------	--------	--------

La diferència d'increment anual entre les transaccions a Catalunya i al conjunt de l'Estat és segurament atribuïble, en part, a que a Catalunya van participar-hi totes les biblioteques activament des d'un primer moment, mentre que a la resta del territori espanyol s'hi han anat afegint any darrere any.

Darrerament s'ha implantat un nou mòdul d'ALEPH, PI, que gestiona el préstec interbibliotecari i que hem començat a posar en pràctica recentment; creiem que ens permetrà controlar les transaccions entre diferents biblioteques, obtenir dades d'ús de les revistes, segons freqüència i nombre de fotocòpies demanades, extreure dades estadístiques, procediment que fins ara es feia manualment; una prestació molt útil és que permet enviar des del mateix programa les peticions de préstec interbibliotecari per correu electrònic al centre proveïdor. Es sens dubte una eina més, segurament susceptible de millores, que ens permetrà racionalitzar una mica més les nostres funcions.

La formació dels bibliotecaris

La necessitat de formació del personal ha estat sempre present en els programes d'actuació i planificació de la Unitat de Coordinació de Biblioteques, i el personal bibliotecari també s'ha mostrat receptiu i participatiu.

L'estructura centralitzada del CSIC va dificultar en una primera època l'accés del personal de Catalunya als cursos de formació que es realitzaven a Madrid, però en els darrers anys, tant amb finançament de la pròpia Unitat de Coordinació, com del "Gabinete de Formación" del CSIC, ja s'han organitzat a Barcelona, amb el consegüent avantatge econòmic i d'accessibilitat.

Des de l'any 1994 s'han realitzat a Barcelona 6 cursos de formació especialitzada pel personal de biblioteca a més de petites trobades de treball de caire formatiu, als quals tot el personal hi ha tingut accés. S'han finançat també per la unitat inscripcions individuals a cursos organitzats pel Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes en funció del seu interès i oportunitat.

A aquests s'han d'afegir els organitzats per SOCADI, als quals, en virtut d'un conveni de col·laboració entre aquesta entitat i el CSIC, hi han assistit bibliotecaris en diverses ocasions.

El personal també assisteix més o menys regularment a jornades, congressos, i altres forums sobre l'especialitat.

Les biblioteques del CSIC i el WWW

Les biblioteques del CSIC, atentes a aplicar les noves eines a l'aprofitament dels serveis bibliotecaris, van instal·lar la seva pàgina web informativa(<http://www.csic.es/cbic/cbic.htm>), el novembre del 95 i el catàleg col·lectiu consultable per WWW(<http://olivo.csic.es:4500/ALEPH>) a la primavera del 96.

A la tardor d'aquest mateix any es va instal·lar la consulta en WWW dels catàlegs locals d'Andalusia, València i Catalunya(<http://ametller.bicat.csic.es:4500/ALEPH>), els registres dels quals també estan inclosos en el catàleg col·lectiu de Madrid, excepte en el cas de la base de dades de referències bibliogràfiques sobre Edat Mitjana i Musicologia, que només es pot consultar en el de Catalunya.

La Unitat de Coordinació de Biblioteques té extrema cura i dedica molt de temps i esforços en l'actualització i millora de continguts de la seva pàgina informativa, la informació continguda en la qual és per naturalesa dinàmica i susceptible de canvis constants; demana a les biblioteques que li facin arribar els seus suggeriments i aportacions per tal de fer-la participativa. Estem convençuts de que és un eina molt útil per les biblioteques i els seus usuaris, i, sempre i quan es cuidi i s'actualitzi, pot ser un punt de referència imprescindible. Les més de 62.000 consultes comptabilitzades fins al moment en són una mostra.

A part de la pàgina WWW informativa general i dels catàlegs en WWW dels nodes col·lectiu i locals, s'ha impulsat a les biblioteques a elaborar la seva pròpia pàgina, oferint-els-hi un model comú; algunes biblioteques canalitzen la seva informació dins la pàgina WWW dels seus propis centres, altres independentment, però poc a poc es va incrementant la seva presència en el món d'Internet.

Treballs d'avaluació de qualitat

La Unitat de Coordinació de Biblioteques del CSIC està també preocupada per la utilitat dels seus serveis i ha emprès diverses accions per avaluar-ne la qualitat; fins al moment es tenen dades sobre el servei de Préstec Interbibliotecari i de Referència; l'última acció en aquest sentit ha estat elaborar una enquesta pels el personal investigador, usuari principal de les nostres biblioteques, els resultats de la qual s'estan acabant d'avaluar encara en el moment d'escriure aquesta comunicació. La finalitat de l'enquesta, a més de conèixer les opinions del personal i el grau de satisfacció sobre els serveis de les biblioteques, té per objecte avaluar el grau de coneixement de la xarxa, el maneig del catàleg automatitzat, la consulta als WWW, l'ús de les bases de dades en CDROM i teledocumentació...

Una de les conclusions que podem extreure dels resultat és que, comprovat el grau de satisfacció força acceptable pels serveis bàsics i més propers, com préstec, atenció a sala, fotocòpies..., cal fer una labor contínua, per part dels bibliotecaris, de difusió dels serveis bibliotecaris d'informació i referència, intensificar la formació d'usuaris, crear-els-hi la necessitat de demanar més de les biblioteques, en definitiva transmetre la vivesa i dinamisme d'aquest nou concepte de biblioteca que les noves tecnologies de la informació van configurant.

4. Perspectives de futur: cap a la unificació dels nodes

Si mirem a un futur immediat, la Xarxa de Biblioteques del CSIC ha de fer front a un canvi important: el de substituir la seva actual estructura en estrella amb el node principal de Madrid, d'on penjen els 3 nodes locals d'Andalusia, València i Catalunya, és a dir 4 instal·lacions de servidors amb el programa ALEPH, per una instal·lació única en la que treballin directament totes les biblioteques de la xarxa, suprimint així els nodes locals.

Aquest pla presenta indubtables avantatges d'ordre econòmic i pràctic:

-Suprimir les tres instal·lacions de zona, maquinari i programari, suposa sens dubte un estalvi important de recursos econòmics i humans.

-Pel que fa a les biblioteques i als seus usuaris, suposa una millora en comoditat i qualitat, al poder treballar únicament en un sol catàleg, tant per la recerca com pels altres mòduls de treball.

-Al personal de procés tècnic ens alliberarà de tasques de manteniment de sistema, de passar periòdicament els registres del catàleg local al col·lectiu i de treballs de manteniment repetits, i ens

permetrà dedicar més temps a les biblioteques i estar més integrats en la Unitat de Coordinació de Biblioteques de Madrid.

Pel unaltra part caldrà estar atent a reforçar el suport informàtic i augmentar les capacitats de l'ordinador de Madrid, incrementar el nombre de llicències de l'aplicació, i mantenir el màxim possible la qualitat i integritat dels registres dels catàlegs locals.

Ens permetrà en conjunt poder esmerçar més temps en la millora dels nostres serveis i en tasques de formació per esdevenir professionals mes capaços d'afrontar els reptes del futur.

Bibliografia

PONSATI, Agnès: *La Xarxa de Biblioteques del CSIC:10 anys informatitzant*, Item, 1995, num. 17, p.16-37

MALO DE MOLINA, T., I. QUINTANA: *La calidad de los servicios bibliotecarios en las bibliotecas del CSIC*. A: 5es. Jornades Catalanes de Documentació, Octubre 1995, Barcelona, p. 61-85